Otto Schneid
Papers

Rembrandt
holograph Hebrew

/29:3

Digitized by the Internet Archive
in 2014

https://archive.org/details/ottoschneid29_3

K

ו׳

19. ~~24~~ 1655. אשת פוטיפר מאשימה את יוסף. ברלין.

22. ~~28~~ 1656. יעקב מברך את בני יוסף. קסל.

24. ~~30~~ 1659. משה ובידו לוחות הברית. ברלין.

14. ~~16~~ אולי 1660. יעקב נאבק עם האיש. ברלין.

43. ~~53~~ 1660. אסתר, המלך והמן. מוסקבה.

44. ~~54~~ אולי 1665. מפלת המן. לנינגראד.

33. ~~42~~ אולי 1665. דוד מנגן לפני שאול. האג.

התנ"ך

בתמונות

רמברנדט

~~מבוא, ערוכים ובאורים~~

מאת

ד"ר נפתלי גנ"ז

ו' עמודי טכסט.
התמונות נכנסות בין עמ' ג' ובין עמ' ד'.

רמברנדט והתנ"ך.

מלבד כל עולם הנפשי-רוחני, שבכוחו כבשו כתבי-הקודש דור ודור את לבות עם יוצריהם ואת לבות אומות העולם, שופעים הם תוכן חזותי, סיפורים, חזונות ומשלים, העשויים להעלות בדמיון הקורא מחזות, תמונות. מתמול שלשום היו, איפוא, ציירים רבים מעצבים קטעים מספרי המקרא, בציורים בודדים או במחזורי-תמונות שלמים, לפי ראותם, לפי הבנתם ולפי יכלתם. הקדום ביותר במפעלים אמנותיים אלה, יצירה ממוצאי ימי-הקדם, נתגלה רק בימינו אלה: יצירה יהודית, היא מחזור אדיר של תמונות מצוירות על פני קירות בית-כנסת, שעלה בחפירות דורא-אירופוס שעל נהר פרת. המפעל הקדום הוא גם השלם ביותר; במחזורי-התמונות התנ"כיים שנוצרו אחריו, לא היו עוד מקיפים ומצוינים ברמה אמנותית כמוהו. והלא האמנים הנוצריים נטו יותר לברית החדשה מאשר לתנ"ך. רק במאה השבע-עשרה הוליד אחד העמים הנוצריים, ההולנדי, את הגאון, שהתנ"ך נהיה תוכן לחייו ותוכן לאמנותו: רמברנדט.

באור החקירה הערוכה אחרי חייו ואחרי מעשיו דיקוק מסוף המאה שעברה, הולכים ומתבררים הכוחות המניעים, שהביאוהו לידי היחס היחיד במינו שהוא התייחס לתנ"ך. בארצו הפרוטסטאנטית שררה כבר לפניו אווירה דתית, שקירבה את הרוחות ל"ברית הישנה" יותר מאשר הכנסיה הקתולית את בני ארצותיה. ע"י היבוק קרבה לתנ"ך הפרוטסטאנטיות להיראות למייצגת של הנצרות הראשונית, לעומת הכנסיה הקתולית להיראות כנצרות קהות ועיפה וקהות מוסמכת. כיוון זה התבלט במיוחד אצל המֶנוניטים, כת פרוטסטאנטית אליה השתייך רמברנדט. בעיניהם הם היו האנשים האלה נאמנים לתורת משה, וחיבת המקרא שלו היתה יסוד אמונתם.

ברור, שקשר חברתי זה היה בו כדי להעשיר את רמברנדט אמונתו איפה, שהיתה עתידה להפרות את כוחותיו הגדולים ולהכריע בפעלו. ברם, לא פחות ברור הוא, שעצם הכוחות היוצרים דכיווניהם המיוחדים נבעו מחייו ומאישיותו. דביבותו הרבה בתוך סביבתו האזרחית וסבלו של הבלתי מובן והעזוב נוספו על אלה עשיר בדמיון, שבניעו מראש לחפש ברוחו עולמות מחוץ למציאות, עולמות יותר משוכללים, יותר טהורים, יותר אנושיים. הלא הרבה ציוריו מורגשים, עם מנה בריאה של חוש למציאות, געגועים לרחוק, לאגדי, לאכסוטי; ואילו במיטב רגשותיו אלה היה הגאון את אוצרות הנשאה לספרות ישראל העתיקה. ככה נעשה התנ"ך מימי נעוריו בית ומקלט לרוחו הצמאה לעולם אל-מציאותי; ובזקנתו הוסיף להמלט לתוך תחומו המאוכלב בחיים ולמצוא בו מקלט בטוח ונחמה עמוקה.

נוכח כוחות משיכה כה אישיים יובן לנו היטב, שכל מפעל אילוסטרטיבי מקיף או שיטתי לא היה לפי רוח אמנותו. כשם שביצירה היהודית העתיקה של דורא אירופוס ניבנה מחזור-ציורים בקיר אחד של מערכת-מחשבות אחת, כן יצר רמברנדט מדי פעם בפעם, כשנושא תנ"כי מסוים העסיק את רוחו ומילא את לבו. מתנושא אחד אלה קיבל את הדחיפה היוצרת ועמו נאבק עד שקרב אותו. המאבק עם הנושא עד הבריחה, עד שלבו נתן לו להרפות ממנו, ארך לא פעם שנים רבות. עוד בזקנתו לבו וכליותיו נושאים, שכבר הפעילוהו בשחרותו.

את שאיפות הנעורים, שאיפות אלה, חדרו לתוכו מתוך החוויות ואם הלביש לעת המבקרים

כמה פרטים על חיי רמברנדט ומפעלו.

רמברנדט הארמנס פאן ריין נולד לטוחן בליידן שבהולנד בשנת 1606. בשנת 1620 נכנס לאוניברסיטה של עיר-מולדתו. את מלאכת הציור למד בשנים 1624-27 אצל סוואננבורג בליידן, בשנת 1627 גם אצל לאסטמן באמסטרדם. אז חזר לליידן, ושם יצר את יצירות ימי-נעוריו, בשנת 1631 התיישב לצמיתות באמסטרדם. כעבור שלוש שנים התחתן עם סאסקיה פאן אוילנבורג. ב-1639 קנה לו בית ברחוב שכונת היהודים באמסטרדם, ושם גידל את שנות אשרו. בשנת 1642 מתה עליו אשתו. משנת 1651 בערך מצא לו חברה שניה בהנדריקיה סטופלס. אחרי פשיטת-רגלו הטראגית (1656) כמעט שלא נשארו עמו ידידים אלא חברתו ובנו מאשתו הראשונה. שניהם מתו על פניו. עני ועזוב מת רמברנדט באמסטרדם בשנת 1669.

במפעלו האמנותי נעלים, כאשר נזהרים מאד מלהכניס בו יצירות מסופקות, כשש-מאות ציורים, כמאתיים תחריטים וכשמונה-מאות רישומי-יד. בחלק העשירי בערך של יצירותיו מורגש לגמרי. מלבד זה יש לזכור עיטר בתמונות לא מעטות גם ספרים חיצוניים, ביחוד את תולדות טוביה. לבסוף דיוקנאות מרובים של רבנים ויהודים אחרים, הנימנים על מיטב מעשיו האמנותיים.

בתמונות יותר של גבורה ועוצמה. רק העוקב אחר כל השלבים של היצירות האמן עם אותו נושא יבין, איפוא, להתפתחות ולערך הבלעדי של יצירות האמן בכל תקופותיו. אמנם נראה ברמברנדט גם אנו את הגדול במעטרי המקרא, בעת המחשבה לנחות, אבל נוכח החוויה, שהיא לבדה היסוד לכל אחת מתמונותיו התנ"כיות, מסופק הוא, אם בכלל מחול ~~של אמנן~~ עליו [מטרה] ההגדרה המקובלת של אילוסטרציה.

~~ייחס~~ אבל הוא המסביר לנו את מבחר הנושאים המיוחד לו. מצד אחד נעדרים נושאים ודמויות כמו חנוך, נח, שמואל, ישעיהו. מצד אחר מפתיעני משא-הפנים הגדול ביחס לשלושת האבות ויוסף, לשאול ודוד, לאסתר ולדניאל. ~~[illegible]~~ סבוכי-נפש והתגברותו של מעברים היו, כנראה, הגורמים האישיים, שמשכוהו לנושאים כמו גרוש הגר, או עקדת יצחק. גם תמונות יוסף הרושם כל כך בהכרות התגברותו של נסיונות ובגלל הנצחון הסופי של הצדיק, שהיה לו לעידוד ותקווה. את דמות יעקב סובב בחיבה יתירה, כי הלא חיי אבי העם היהודי מלאו אהבה, ומאהבתו הרבה ~~[illegible]~~ באו גם סבלו וגם אותו. בתולדות שאול כבש את לבו הגורל הטרגי של אדם טהור בלבו, והגורמים של פרימיטיביות ועומק נפשי, שהתנגשו באפיו. ודוד היה לו הגבור הגברי ואיש הרגש הרב, השלוו להיכנע ליצרו והמחונן בכח התשובה המטהרת והמכפרת. בסיפור הדרמטי של מרדכי, אסתר והמן נוסף בעיניו של ערכו הכל-אנושי עוד משקלו הרב של גורל היהודים, אליהם נמשך רמברנדט תוך יחסות עמוקה בחיים ובאמנות. הלא יושבי הגיטו, אותם הנציח בציורים, תחריטים ורישומים מרובים, היו לו גם דוגמאות ומופתים לרוב מתמונותיו התנ"כיים. לבסוף מצא לו האדם הצמא לגאולה בספר דניאל את הבשורות המלהיבות של מלכות השמים הקרובה להופיע בארץ, של קץ הרע ושל השלטון הטוב בעולם.

בהכרות יחס אישי כזה, נותנות יצירות רמברנדט גם לנו יותר מחוויות אסתטיות בלבד. כשם שהוא שאב מהתנ"ך נחמה ועידוד, כן נשאב גם מפעלו סעד טוב לנפשנו.

הערה: האות "ב" והמספר, המופיעים מתחת לכל תחריט, מסמנים את ~~מספר~~ מקומו בקטלוג המקיף של ברטש.

רשימת התמונות

לפי סדרן הכרונולוגי

בראש כל שורה — המספר הסידורי בספר לב.

א. רישומי-יד.

~~6~~.5 1633. לוט בשכרונו. פרנקפורט.

~~25. סביב 1635. יוסף מפענח את חלומות האסירים. דרזדן.~~

~~17~~.15 סביב 1636. פגישת יעקב ועשו. ברלין.

~~14~~.12 לפני 1640. חלום יעקב. פריס.

~~20~~.17 לפני 1640. כתונת יוסף מובאת ליעקב. ברלין.

~~35~~.28 סביב 1640. שמשון משסע את הארי. דרזדן.

~~57~~.46 סביב 1640. דניאל בגוב האריות. האג.

~~33. 1640 או 1641. המלאך עולה אל מנוח ואשתו. שטוקהולם.~~

~~13~~.11 אחרי 1640. יצחק מברך את עשו. אמסטרדם.

~~5~~.4 (סביב) 1645. אנשי סדום לפני בית לוט. פריס.

~~49~~.39 סביב 1650. אליהו במדבר. ברלין.

~~50~~.40 אחרי 1650. איוב ושלושת רעיו. שטוקהולם.

~~27~~.21 1655 או 1656. יעקב מברך את בני יוסף. אמסטרדם.

~~26~~.20 סביב 1656. יוסף מפענח את חלומות האסירים. אמסטרדם.

~~45~~.35 סביב 1656. נתן אצל דוד. ברלין.

~~43~~.34 1650-60. לדוד נודע על מות שאול. ברלין.

ב. תחריטים.

~~9~~.8 1636. אברהם ויצחק. ב. 33.

~~7~~.6 1637. גרוש הגר. ב. 30.

1. 1638. אדם וחוה. ב. 28.

~~19. 1638. יוסף מספר חלומותיו. ב. 37.~~

~~21. סביב 1640. כתונת יוסף מובאת ליעקב. ב. 38.~~

~~52~~.42 אולי 1642. נצחון מרדכי. ב. 40.

~~10. 1645. אברהם ויצחק בהר המוריה. ב. 34.~~

~~46~~.36 1652. דוד בתפילתו. ב. 41.

~~12~~.10 1655. עקדת יצחק. ב. 35.

~~55. 1655. פסל נבוכדנצר. ב. 36-א.~~

ה'

~~58. 1655. חזון דניאל. ב. 36-ב'.~~

13. 1655. חלום יעקב. ב. 36-ג'.

~~40. 1655. דוד וגלית. ב. 36-ד'.~~

3. 1656. שלושת האנשים אצל אברהם. ב. 29.

ג. ציורים.

26. 1626. בלעם והאתון. פריס.

30. 1628. (בגידת) דלילה. ברלין.

32. 1630 סביב. דוד מנגן לפני שאול. פרנקפורט.

41. 1630. קינת ירמיהו. אמסטרדם.

~~(1632. בת שבע. וינה.)~~

~~(1632 בת שבע. ברן.)~~

25. 1632 - 1634. הכוהן הגדול. פריס.

23. 1634 אולי. ~~משיחת משה פילוסופיה~~ בת פרעה מוצאת את משה. פילדלפיה.

45. 1634 סביב. סיוט ~~בלשצר~~ בלשאצר. נאוסלי האול.

9. 1635. עקדת יצחק. לנינגראד.

~~37. 1635. שמשון מאיים על חותנו. ברלין~~

31. 1636. עיוור שמשון. פרנקפורט.

16. 1637 (או) 1638. יוסף מספר חלומותיו. האג.

36. 1638. חתונת שמשון. דרזדן.

2. 1638 אולי. שלושת המלאכים אצל אברהם. לנינגראד.

7. 1640. גרוש הגר. לונדון.

34. 1641. המלאך עוזב את מנוח ואשתו. דרזדן.

37. 1642. דוד מתפייס עם אבשלום. לנינגראד.

~~(1643. בת שבע. ניו יורק.)~~

~~22. 1645 סביב. כתונת יוסף מובאת ליעקב. לונדון~~

~~3. 1646. שלושת האנשים אצל אברהם. במסגרת.~~

18. 1650-1652. כתונת יוסף מובאת ליעקב. לנינגראד.

38. 1651. דוד. ניו יורק.

~~59. 1654 סביב. (האויל נראה) דניאל. ברלין~~

~~44. 1654. בת שבע. פריס.~~

המשך!